

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Eskişehir Osmangazi University Faculty of Theology
ISSN: 2147-8171
Cilt / Volume: 5 • Sayı / Issue: 9 • Sayfa / Pages: 79-107.

Nur Suresi 31. Ayetin Tesettür Bağlamında İncelenmesi

The Examination of Nur Surah 31. Verse in the Context of the Covering

Dr. Öğr. Üyesi Fatih TOK

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Eskişehir Osmangazi University, Theology Faculty
fatihtok2001@mynet.com
ORCID: 0000-0003-4881-5455

Merve MÜFTÜOĞLU

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Öğrencisi
Eskişehir Osmangazi University, Institute of Social Sciences, MA.
medineruzgari@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-4426-3529

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 12.11.2018
Kabul Tarihi / Accepted : 17.12.2018
Yayın Tarihi / Published : 31.12.2018
Yayın Dönemi / Season : Aralık / December

Atıf Bilgisi / Cite as: Tok, Fatih – Müftüoğlu, Merve, “Nur Suresi 31. Ayetin Tesettür Bağlamında İncelenmesi”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/9 (Aralık 2018): 79-107.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi /Eskişehir Osmangazi University, Faculty of Theology Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Nur Suresi 31. Ayetin Tesettür Bağlamında İncelenmesi¹

Özet ▶ Örtünme, insanlara ait bir davranış biçimidir. Kadın yahut erkeğe mahsus değildir. İnsanlar çevresel şartlardan, iklimsel zorunluluklardan, beden sağlığını devam ettirme çabasından dolayı yahut da bir taklit eylemi olarak örtünebilirler. Kuşkusuz, örtünmenin bunun dışında sebepleri de vardır.

Tesettüre gelince, o örtünme üzerinden görünür hale getirilen bir bilinç halidir. Kişiyi tesettüre yönlendiren sebeplerle örtünmeye yönlendiren sebepler zaman zaman kişiye de ortaya çıkan sonuçlar, farklı niyetlerin tezahürüdür. Bundan dolayı tesettürün, kişiyi ona yönlendiren öğreti, inanç, kabul yahut kanaatlerin bir sonucu olduğu ifade edilebilir. Müminlerin, tesettüre riayet etme ve hayatlarını tesettürlü şekilde devam ettirme bilincine ulaşmasında Nur suresi 31. ayetin önemli bir dönüm noktası olduğunu ifade edebiliriz.

Örtünme, insanlık tarihi kadar eskidir. İlkel kabile ve topluluklarda, her ne kadar örtünmenin şekli, örtülen kısmın miktarı, örtü olarak kullanılan malzeme gibi hususlar bazı farklılıklar gösterse de sabit olan şey “örtünme”dir. Kadim topluluklarda örtünmenin varlığı, bugün ortaya çıkan bulgularla kesinlik kazanmış durumdadır. İslam, örtünmeye bir amaç kazandırmıştır.

Çevre şartlarının, iklimin, iştil edilmiş mesleğin zorunlu bir sonucu olarak ortaya çıkan örtünmeyi İslam dini “geleneksel”, “ihtiyaçtan yapılan” bir eylem olmaktan çıkartıp “tesettür” formuna sokmuştur. Tesettür bu anlamda İslamî bir bilincin dışı yansıyan halidir. Bu süreç, Nur suresi 31. ayetin katkılarıyla şekillenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Tesettür, Nur suresi 31. Ayet, Örtünme, Bilinç.

The Examination of Nur Surah 31. Verse in the Context of the Covering

Abstract ▶ Covering is a form of behavior that belongs to humans. It is not specific to women or men. People may be covered because of environmental conditions, climatic imperatives, the effort to maintain body health or as an imitation action. Of course there are other reasons for covering.

As for the tesettur it is a consciousness which becomes visible over the covering. The reasons covering the person are different likewise the reasons leading the person to tesettur are different. The consequences are manifestations of different thoughts. It can be assumed that the

¹ Bu makale, Dr. Öğr. Üyesi Fatih TOK'un danışmanlığında Merve MÜFTÜOĞLU tarafından hazırlanan, “Örtünmenin Tesettüre Dönüşme Sürecinde Nur Suresi 31. Ayetin Rolü” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

NUR SURESİ 31. AYETİN TESETTÜR BAĞLAMINDA İNCELENMESİ /
THE EXAMINATION OF NUR SURAH 31. VERSE IN CONTEXT OF THE
COVERING

tesettür is a result of the opinions, doctrines, beliefs or admissions that direct the person to him. Nur Surah 31. Verse is an important turning point for tesettür of people and reaching the consciousness of covering. This is an unquestionable fact.

Covering is as old as human history. All primitive tiles and societies have a covering. The amount of the covering, material used as cover part may be different. The presence of covering in ancient societies it has become certain with the findings of today.

Islam has given purpose to covering. The cover, which emerged as a compulsory result of environmental conditions, climate, occupation, has taken the Islamic religion from the "traditional" to the "necessity" action and put it in the form of "tesettür". Tesettür is an outward reflection of an Islamic consciousness in this sense. This process was shaped by the contributions of verse 31 of Nur Surah.

Key Words: Tesettür, Nur Surah 31. Verse, Covering, Consciousness.

Giriş

Dinin hayata dair düzenlemeleri tarih boyunca insanın bir şeyi yapıp yapmamasında temel belirleyici etki olmuştur. Din olarak kabul edilen olgular, bazen insanın kendince yapmakta bir sakınca görmeyeceği bazı düşünceleri harekete geçirmesine engel olmuş; bazen de insanı birtakım iş ve davranışları yapmaya teşvik etmiştir. Bahis konusu durum İslam ve Müslümanlar da dahil tüm din ve mensupları için geçerlidir.

Araştırmamıza konu olan örtünme ve tesettür de böylesi bir dini emirdir. İnsanlar örtünme ile belli bir dini emri yerine getirdiklerine inanmaktadırlar. Ancak dini ritüellerin yerine getirilmesi için belli şartları olabilmektedir. Bu anlamda tesettürün ilk aşaması olarak adlandırılabilen örtünün de gayesini gerçekleştirebilmesi için, emri verenin belirlediği şartların dikkate alınması gerekir. Fakat günümüzde "tesettür"² kavramı, Allah'ın emri gerekçesiyle kendini "örtülü/kapalı" olarak nitelendiren birçok kimse tarafından dahi zaman zaman tam olarak anlaşılmamıştır. Hatta "başörtülü/türbanlı" ifadeleri, aynı hususu ifade etmemesine rağmen tesettür yerine kullanılır hale gelmiştir. Bir yandan dinin yaşanır görüntüsü diğer yandan ise din

² Sözlükte "örtünmek, kapanmak; başkaları ile kendisi arasına perde koymak, bir şeyin içinde veya arkasında gizlenmek" anlamlarına gelen tesettür kelimesi terim olarak ise, insanın fitri, tabii, örfi veya dini bir gerekçeyle vücudunun belli yerlerini örtmesi anlamında kullanılmaktadır. Tesettür ile ilgili detaylı bilgi için bk. Yunus Apaydın, "Tesettür", *Türkiye Diyanet Vakfı Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 40: 538.

diye yaşanan hususların tam içselleştirilememesi ikilemi tesettür kavramını da başörtüsüne indirgemıştır.

Araştırmamızda Nur suresi 31. ayetin gelmesi ile cahiliye kadınında nelerin değiştiğini ve bu çerçevede örtünme ve tesettürün ne anlama geldiğini incelemeye çalışacağız. Ayrıca söz konusu iki hususun birbirleri ile olan ilişkisi ve toplum nezdinde kazandıkları anlamlar üzerine de bazı değerlendirmeler yapacağız.

1. İnsanın Örtünme Arzusu

Allah'ın gönderdiği son peygamber Hz. Muhammed'e gelen vahiy içerik itibarıyla, ibadetlerin anlatımından daha çok insanın kendisini yaratan Rabbine karşı bireysel ve sosyal sorumluluklarından söz etmektedir.³ Bu bağlamda vahiy, 'dünya-ahiret' ya da 'günlük işler-ibadetler' gibi bir ayırım yapmanın yanlış olduğunu, hayatın her yönüyle bir bütün olarak düşünülmesi gerektiğini vurgulamaktadır.⁴

Allah'ın insana akıl, irade ve vahiy bahşetmesi, buna ilave olarak da vahyin uygulanabilirliğini bizzat yaşayarak gösteren elçiler göndermesi; temiz bir fitratın insanı yürüteceği yol olan sırat-ı müstakim üzere olmasını kolaylaştırmak içindir. Böylece insan, yaratılışına yani fitratına uygun iş ve davranışları, akıl-vahiy birlikteliği sayesinde ortaya koyabilecektir.

İnsan fitratında yer alan hususlardan biri de örtünme duygusudur. Örtünme ihtiyacı, insanın var oluştan beri içinde taşıdığı ve yine yalnızca insanın hissettiği bir durumdur. İkinci bir varlığın müdahalesi olmadan insanın fitratı gereği örtünme isteğinin en net tezahürünü, ilk insan Hz. Âdem ve eşinin Kur'an-ı Kerim'de anlatılan kıssalarında görmek mümkündür.⁵ Örneğin Cenab-ı Hak, A'râf suresinde şöyle bir anlatımda bulunmaktadır:

“Ey Âdem! Sen ve eşin cennette kalın. Dilediğiniz yerden yiyin. Fakat şu ağaca yaklaşmayın. Yoksa zalimlerden olursunuz. Derken şeytan, kendilerinden gizlenmiş olan avret yerlerini onlara açmak için

³ Burada özellikle el-İsrâ 17/23-38 ve el-Hucurât 49/1-18'deki sosyal içerikli ayetleri hatırlayabiliriz.

⁴ Örnek olarak bk. el-Kasas 28/77.

⁵ Burada kastedilen kıssalar, el-Bakara 2/35-39; el-A'râf 7/19-27 ve Tâhâ 20/115-123 ayetlerde anlatılan kıssalardır.

kendilerine vesvese verdi ve dedi ki: (Öyle ise, yasak ağacın meyvesinden yiyin ki melek olasınız yahut cennette ebediyen kalasınız.) “Rabbimiz size bu ağacı ancak, melek olmayasınız, ya da (cennette) ebedi kalacaklardan olmayasınız diye yasakladı.”

“Şüphesiz ben size öğüt verenlerdenim” diye de onlara yemin etti. Bu suretle onları kandırarak yasağa sürükledi. **Ağaçtan tattıklarında kendilerine avret yerleri görüldü. Derhal üzerlerini cennet yapraklarıyla örtmeye başladılar.** Rableri onlara, “Ben size bu ağacı yasaklamadım mı? Şeytan size apaçık bir düşmandır, demedim mi?” diye seslendi... **Ey Âdemoğulları! Size avret yerlerinizi örtecek giysi ve süslenecek elbise verdik. Takva (Allah’a karşı gelmekten sakınma) elbisesi var ya, işte o daha hayırlıdır.** Bu (giysiler), Allah’ın rahmetinin alametlerindendir. Belki öğüt alırlar (diye onları insanlara verdik).” (el-A’râf 7/19-26)⁶

Yukarıda bir bölümü aktarılan kıssada Hz. Âdem ve eşinin, yaptıkları hatanın ardından çıplak bir duruma düşünce hemen örtünmeye çalıştıkları haber verilmektedir. Allah’ın kendilerine emrettiği bir husus olmamasına rağmen hemen örtünmeye çalışmaları, bunun fitratın gereği olan bir durum olduğunu ortaya koymaktadır. Bu hususa temas eden Yıldız da, Hz. Âdem ve Havva’nın, herhangi bir baskı ve yönlendirmenin olmadığı cennet ortamında örtünme ihtiyacı duymalarının sebebi olarak, fitratlarına yerleştirilen utanma duygusunu zikretmektedir.⁷ Ümit Meriç’e göre ise elbiseyi ilk olarak icat eden de bu ilk çifttir.⁸

Örtünme arzusu insanın fitratının bir gereği olduğu için, ilk insandan bu yana örtünün kullanılmadığı hiç bir kültür olmamıştır. Zira arkeolojik kazılar ve bilimsel veriler, örtünmenin insanlık tarihi kadar eski bir gelenek olduğuna işaret etmektedir. Tüm ilahi dinlerde başör-

⁶ Ayetlerin mealleri Diyanet İşleri Başkanlığının hazırladığı Kur’an-ı Kerim mealinden alınmıştır. Bk. *Kur’an-ı Kerim Meali*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009).

⁷ İsmail Yıldız, *İslam’da Giyim ve Tesettür*, (İstanbul: Çıra Yayınları, 2014), 31.

⁸ Ümit Meriç, “Sosyolojik Açıdan Kılık Kıyafet ve İslam’da Örtünme”, (*İslam’da Kılık-Kıyafet ve Örtünme* kitabının içinde bölüm), (İstanbul: Ensar Yayınları, 1991), 31.

tüsünün bulunduğu, İslam'dan önce İran, Bizans ve Hint medeniyetlerinde yaygın bir uygulama olduğu da dinsel ve tarihsel metinlerden açıkça anlaşılmaktadır.⁹

Yeri gelmişken ifade edelim ki önceleri, bulduğu herhangi bir malzeme ile örtünmeye çalışan insanlar, zamanla “giysi” niteliği taşıyan üretimler yapmaya başlamışlardır. Daha sonra giysinin şekli, süsü, eni boyu gibi hususlar devreye girmiştir ki bu da moda anlayışını doğurmuştur. Söz konusu moda ile birlikte ise, örtünmenin hem şekli hem de içeriği ile ilgili değişimler yaşanmaya başlamıştır.

2. Örtünmenin Amacı

Örtünme tarih boyunca önemini ve güncelliğini koruyan bir mesele olagelmıştır. Kadınlar ve dahi erkekler için ayrı ayrı önemi haiz olan örtü, uygulanma biçimine göre kişiye bir kimlik bazen de bir “statü” kazandırmıştır. Bugün bizler de zaman zaman insanları giyim tarzlarına bakarak onların hangi sosyal sınıfa ait olduklarına dair birtakım çıkarımlarda bulunabilmekteyiz.

Hemen ifade edelim ki tesettür, yalnızca bir giyinme biçimi olarak sınırlandırılabilir kadar sıradan bir olgu değildir. Çünkü bunun, insanı tabii etkilerden korumak yanında, biyolojiyi teoloji ile aşmak gibi bir görevi de vardır.¹⁰ Zira insanın duruşu, konuşması, gülmesi, davranışları, giyim tarzı birbiriyle yakından alakalı alanlardır. Bu özellikler bir bütün olarak kişinin kim olduğu, inancı ve değerleri hakkında bilgi vermektedir.

Tesettür, insanlar arasındaki iletişime de yön veren bir unsurdur. Öyle ki, cinsiyet üzerinden değil insanîyet üzerinden bir iletişim kurulabilmesinin yolu, tesettür çizgisine riayet etmekten geçer. Zira örtünme, kadının bir kimlik ibrazıdır.¹¹ Tesettürüyle kadın, erkeklerle sınırları belirlenmemiş iffetsiz ilişkilere kapalı olduğu mesajını vermektedir.¹² Böylece kişi, kendini olumsuz bakışlardan ve bunun kapı açacağı olumsuz düşüncelerden korur.

⁹ Mehmet Görmez, “İlahi Dinlere Göre Başörtüsü”, *İslâmiyât*, 4/2, (2001): 19.

¹⁰ Meriç, “Sosyolojik Açıdan Kılık Kıyafet ve İslam’da Örtünme”, 34.

¹¹ Hülya Şekerci, *Kur’an-Hayat Ekseninde Mümin Kadın*, (İstanbul: Ekin Yayınları, 2015), 73.

¹² Şekerci, *Kur’an-Hayat Ekseninde Mümin Kadın*, 73.

3. Cahiliye Kadınının Giysi ve Örtüsü

Coğrafi konum, kültür ve medeniyetin oluşumunda belirleyici bir faktör olmaktadır. İçinde yaşanan sıcak ve kurak iklimin şartları da Arap giyim kültürünü etkilemiştir. İslam öncesi dönem Arabistan’ında erkekler, kızgın güneşten korunmak için “el-kûfiyye” ya da “el-kefiyye” denilen ve çoğu kez kare şeklide olan bir kumaş parçası ile başlarını kapatmaya çalışmışlardır. Bunun düşmesini önlemek için de koyun yünü, keçi kılı ya da deve tüyünden örülü “el-ukâl” adı verilen iple başlarını bağlamışlardır. Suriye Arapları ise başlarını örtmek için börke benzeyen ve bir tür keçeden yapılmış olan “aracîn” giyiyorlardı.¹³ Cahiliye kadını ise, ed-dır (entari), el-izar (etek), hımar (başörtüsü), şalvar (iç giysisi), mırt (evin dışında kullanılan bir elbise), cilbâb gibi farklı bazı kıyafetler kullanmakta idi.¹⁴ Bu kavramlardan bir kısmı ayet-i kerimelerde de geçmektedir ki yeri geldikçe onlarla ilgili bilgi vereceğiz.

Öncelikle belirtmek gerekirse, Cahiliye devri kadınlarının başörtüsü (hımar) kullandıklarına dair bilgiler bulunmaktadır.¹⁵ Tarih, siyer ve hadis kaynakları, İslam’dan önce kadınların nasıl giyindikleri ve örtündüklerine dair bazı nakillerde bulunmaktadır. Bu rivayetlerde şu hususlara dikkat çekilmektedir. Cahiliye döneminde kadınlar takı ve süsleri ile bunları taktıkları yerlerini açıkta bırakmak için başörtülerini yakalarının üzerine değil de arkalarına doğru uzatırlardı. Bununla birlikte dönemin bir özelliği olarak hür kadınlar ile cariyeler arasında bir örtünme farklılığı vardı. Cahiliye döneminde hür kadınlar, kölelik statüsüne tâbî olan cariyelerden ayırt edilebilmek için, yabancı erkeklerle karşılaştıklarında yüzlerini peçe ya da örtü ile kapatıyorlar, genç kızlar ve cariyeler ise hür kadınlara benzememeleri için başlarını ve yüzlerini örtmüyorlardı.¹⁶ Bu durum Arap toplumunda başörtüsüyle beraber yüz

¹³ Zeki Tez, *Tekstil ve Giyim Kuşamın Kültürel Tarihi*, (İstanbul: Doruk Yayınları, 2009), 227.

¹⁴ Rıza Savaş, *Hız Muhammed (sav) Devrinde Kadın*, (İzmir: Ravza Yayınları, 1991), 32, 203, 204, 205. Ayrıca nikab, kuffazeyn ve idna için bkz. Ahmet Yüksek, *Bütün Yönleriyle Tesettür Yeniden İslâmî Örtü*, (İstanbul: Ravza Yayınları, 2014), 21-22.

¹⁵ Harun Öğmüş, *Cahiliyye Döneminde Araplar*, (İstanbul: İz Yayınları, 2013), 198. Hemen ifade edelim ki, Örtünme, Arap toplumunun köklü bir geleneği idi. İslam’dan önceki Arap toplumunda da diğer uygarlıklarda olduğu üzere, özellikle saygın ve aristokrat ailelere mensup kadınlar başörtüsü kullanırlardı. Örtünme Arap toplumuna İslam ile gelmiş bir uygulama değildir. Bk. Süleyman Ateş, “Örtünme”, *Kur’an Mesajı İlmî Araştırmalar Dergisi*, S. 10-11-12, (1998): 20.

¹⁶ Tez, *Tekstil ve Giyim Kuşamın Kültürel Tarihi*, 227.

örtüsünün de kullanılmakta olduğunu göstermektedir. Keza Mühelhil'in, öldürülen kardeşi Küleyb'e yaktığı ağıtta kullandığı ifadeler de başörtüsünden öte bazı kadınların peçe taktığına işaret etmektedir.¹⁷

Cahiliye devrinde kadınların örtülerini başlarına almakla birlikte çene altına bağlamadan aşağıya sarkıtmaları ve dolayısıyla bağrırlarını ve gerdanları açıkta bırakmalarının istenemeyen bazı sonuçları olmuş ki Cenab-ı Hak vahiy göndererek bu duruma müdahale etmiştir.¹⁸ Şu halde başörtüsü ayeti olarak bilinen Nur suresi 31. ayetinin asıl hedefi kadınların başlarını örtmesi değildir. Çünkü baş örtme, o zaman zaten mevcut olan bir uygulamadır. Ayetin asıl hedefi, bu konuda bir düzenleme getirmek ve mevcut uygulamadaki eksikleri gidererek açıkta kalan gerdan ve boyunların da örtülmesini sağlayarak bir bilinç kazandırmaktır. Hedef, boyun ve gerdanı örtmek olsa da bu yerler başın örtüldüğü örtüyle örtülecektir ki, bu da öncelikle başın örtülü olmasını gerektirir.¹⁹

Kıyafetler konusunda Cahiliye dönemine ait anlatımlara göre, kadın giysilerinin, geniş yaka dekolterleri haricinde genel olarak bol ve uzun oldukları anlaşılmaktadır. Belki de örtünmedeki eksiklik başörtüsünün örtülüş şekliyle tamamlanabileceği için Nur suresinin 31. ayeti de yalnızca bu hususa temas etmiştir.²⁰

4. Nur Suresi 31. Ayet Çerçevesinde Örtünme ve Tesettür

Mushaf tertibinde yirmi dördüncü sırada yer alan Nur Suresinin, Haşr suresinden sonra, Hac suresinden ise önce Medine'de ve uzun bir zaman diliminde parça parça nazil olduğu nakledilmektedir.²¹ Sure ismini, Allah'ın nurunu bir benzetme ile açıklayan 35. ayet ile Allah'ın

¹⁷ "Görmek istediğinde matem elbisesi giymiş ağlayan kadınların açılmış yüzlerini ve kollarını görürsün.

Sana ağlarlar (Ey Küleyb!)... Ben senin için üzülüp iç geçirerek gözyaşı dökten hür bir kadını kınayacak değilim!" Bk. Ögmüş, *Cahiliyye Döneminde Araplar*, 199.

¹⁸ Buhari'nin kaydettiğine göre Hz. Ömer: "Ya Rasulallah! Huzur-u ilahinize hayırlı-hayırsız kimseler girip çıkıyor; mü'minlerin anaları hanımlarımıza örtünmelerini emretseniz" demiştir. Bu söz de hicap ayetinden önceki durumu bir başka açıdan aydınlatmaktadır. Bk. İsmail L. Çakan, "Sünnette Giyim-Kuşam ve Örtünme", *İslam'da Kılık-Kıyafet ve Örtünme*, (İstanbul: Ensar Yayınları, 1991), 45.

¹⁹ Ögmüş, *Cahiliyye Döneminde Araplar*, 202-203.

²⁰ Bedriye Yılmaz, *Kur'an Yorum Tarihinde Nur Suresi 31. Ayet ile Ahzâb Suresi 32-33. Ve 53. Ve 59. Ayetlerin İncelenmesi*, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007), 14.

²¹ *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, (Ankara: DİB Yayınları, 2007), 4: 48.

lütfedeceği nurdan mahrum kalanların başka bir nur bulamayacaklarını ifade eden 40. ayetten almıştır.²²

Sure genel olarak iffetli olmanın öneminden, şeytanın bu husustaki tuzaklarına karşı uyarılardan ve Müslümanlar arasındaki sosyal ilişkilerin nasıl olması gerektiğinden söz etmektedir. Surenin ana konusu, kişi ve aile mahremiyetinin dokunulmazlığıdır. Akıl, ruh, vicdan ve duygularda olması gereken iffet ve nezahetin teminat altına alınması, surede geçen ahlak ilkelerinin dürüstçe tatbikine bağlanmıştır.²³

4.1. Nur Suresi 31. Ayetin Sebeb-i Nüzülü

Kaynaklarda Nur Suresi 31. ayetin nüzul sebebine dair bazı rivayetler nakledildiğini görüyoruz. Bu rivayetlerden birine göre, Esmâ bint Mürşide, Hariseoğulları içindeki yerinde (hurmalığında) bulunurken kadın misafirleri onun yanına izar (üst elbise) giymemiş, ayaklarında halhaller, göğüsleri ve saç örgüleri görünür halde girmişler. Bunu gören Esmâ; “Bu ne kadar çirkin bir hal!” demiştir. Bu olayın akabinde de Nur suresinin 31. ayeti nazil olmuştur.²⁴

Ayetin nüzul sebebi ile ilgili nakledilen bir başka rivayette ise daha başka bilgiler verilmektedir. Nakledildiğine göre bir kadın, altına bir sıra boncuk koyduğu gümüşten iki halhal takınmıştı. Sokakta bir topluluğun yanında geçerken ayaklarını yere vurunca boncukların üzerine düşen halhal ses çıkarırdı. Böylesi yaşanan bir hadise üzerine Cenab-ı Hak söz konusu ayet-i kerimeyi indirdi.²⁵ Zira ayetin içerisinde, “...Gizledikleri ziynetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar...” ifadesi yer almaktadır.

Söz konusu ayetlere Müslüman kadınların vermiş olduğu tepki de oldukça dikkat çekicidir. Sahabe, Hz. Peygamber’e gelen her emir ve yasağı yerine getirmek için bütün arzularıyla hareket etmişlerdir. Örtü

²² Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, (İstanbul: Azim Dağıtım, trs.), 5: 541; *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 4: 48.

²³ Görmez, “İlahi Dinlere Göre Başörtüsü”, 28.

²⁴ İbn Kesir, Ebu’l Fidâ İsmail, *Tefsiru’-Kur’an’il-azîm*, (Kahire: 2000), 10: 216; Suyûtî, Ebu’l-Fazl Celalüddin Abdurrahman b. Muhammed, *Lübâbü’n-nükûl fî esbâbi’n-nüzûl*, (Lübnan: Müessesetü’l-Kütübî’s-Segafîyye, 2002), 1: 187.

²⁵ Ebu Ca’fer Muhammed b. Cerir et-Taberi, *Camîu’l-beyân an te’vili âyi’l-Kur’an*, (y.y.: y.y.y., 2001), 17: 272.

ayeti indiğinde de Müslüman kadınlar buldukları yerden ayrılmadan giysilerinin uygun yerlerini yırtarak derhal örtünmüşlerdir. Bu durum sahabilerin örtünmeyi ihmal kabul etmeyen bir farz olarak algıladıklarını göstermektedir. Ayetteki emri işittikten sonra başlarında ve ön kısımlarında açıkta kalan yerlerini örterek hemen tesettürün gereğini yerine getiren Kureyş kadınları ve Ensar kadınları hakkındaki Hz. Aişe'nin övgü dolu sözleri, ayetin nüzulünün ardından yaşananları çok net bir şekilde göstermektedir. Görünen o ki sahabe kadınların ilahî emre karşı tavırları "işittik ve itaat ettik" şeklinde olmuştur.²⁶

4.2. Ayetteki Lafızların İncelenmesi

Ayetin tefsiri ile verilmek istenen mesajlara geçmeden önce ayetteki lafızları çeşitli tefsirlerden ayrıntılı olarak incelemek istiyoruz. Zira böyle bir analiz, ayetin anlam ve maksadının tam olarak anlaşılmasına da yardımcı olacaktır.

Ayet-i kerimenin ilk lafzı olan (فُلٌّ) "**Gul**" (**De, Söyle**) emrini Taberî, "Ey Muhammed de ki..." şeklinde tefsir etmiştir.²⁷ Emrin ilk muhatabı Hz. Peygamber olmakla birlikte ondan da kendisine bildirilen hususları tebliğ etmesi istenmektedir.

"**Mü'min kadınlara da söyle gözlerini haramdan sakınsınlar**" ve "**ırzlarını korusunlar**" ifadeleri, mümin kadınların kendilerini yabancı olan erkeklerden korumaları gerektiğine işaret etmektedir.²⁸ "**Gözlerini haramdan sakınsınlar**" ifadesini Taberî, Allah'ın bakılmasını yasakladığı şeylere bakmamak şeklinde açıklamıştır. "**ırzlarını korusunlar**" emrini izah ederken ise, kendilerini görmeleri helal olmayan erkeklerin yanında, örtülerin hassasiyetle örtülmesi gerektiğini vurgulamıştır.²⁹ Beğavî ise bu ifadeyi, hanımların kendilerine yabancı olan her erkeğe karşı dikkatlice örtünmeleri gerektiğini, bunu da Allah Rasülü'nün âmâ olan sahabe

²⁶ Bazı ilavelerle birlikte alıntılanan bu bilgiler için bk. Yıldız, *İslam'da Giyim ve Tesettür*, 52.

²⁷ Taberî, *Camiu'l-Beyan*, 17: 256.

²⁸ Ebu Muhammed Huseyn b. Mes'ud el-Beğavî, *Meâlimü't-tenzil*, (Riyad: Dar-ı Tayyibe, 1409), 6: 33.

²⁹ Taberî, *Camiu'l-Beyan*, 17: 256.

İbn Ümmü Mektum'un yanında dahi hanımlarına örtünmelerini emrettiği hadis ile izah etmiştir.³⁰

Meseleyi ele alan Râzî ise, ilk olarak gözlerin korunmasının ırzların korunmasından daha önce emredilmesinin sebebi üzerinde durmuş ve bu çerçevede gözün harama bakmaması halinde insanın da o yanlıştan alıkonmuş olacağını ifade etmiştir.³¹ Söz konusu emrin tefsirinde, kendisine mahrem olmayan birine bakmanın zina olduğunu açıkça beyan edenler olduğu gibi bakmanın zinanın habercisi olduğunu ve mümin kadınların, kendilerine mahrem olmayan erkeklere bakmamaları gerektiğini vurgulayanlar da olmuştur.³²

“...kendiliğinden görünen yerler müstesna, ziynetlerini göstermesinler...”: “Kendiliğinden görünen yerler”, genel olarak sürme, yüzük, gümüşten veya fildişinden yapılmış bilezik; avuç içi; kına gibi doğal ya da pudra, allık gibi yapay makyaj/süs amaçlı boya maddesi olarak açıklanmıştır.³³ Ferrâ bu ifadenin tefsirinde, ayette geçen “ziynet”ten muradın, bilezik ve omuzdan çapraz şekilde takılan bir çeşit şal olduğunu söylemiştir. O, “...ancak kendiliğinden görünen yerler müstesna...” ifadesini ise sürme, yüzük ile kına/pudra vb. boya maddesi olarak açıklamıştır.³⁴ Kendiliğinden görünen yerlerin izahı için de İbn Mesud'dan gelen “giysi” ve İbn Abbas'tan nakledilen “yüz, eller ve yüzük” tanımlamasını aktarmıştır.³⁵

Müfessirler, “**ziynetlerini göstermesinler**” ifadesindeki ziynet genel olarak gizli ve açık olmak üzere iki kısımda ele almıştır. Gizli

³⁰ Beğavî, *Meâlimü't-tenzil*, 6: 33; Ebu'l-Kâsım Mahmud b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî, *Keşşâf*, (Riyad: y.y., 1998), 4: 289; İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-azîm*, 10: 217.

³¹ Fahrüddin er-Râzî, *Mefatihü'l-gayb*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1981), 23: 207.

³² Ebu Bekir Muhammed b. Abdillâh İbni'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003), 3: 379; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6: 13.

³³ Abdürrezzak b. Hemmam es-San'anî, *Tefsirü'l-Kur'ân*, (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1989), 2: 56; Ebu Hayyân Muhammed b. Yusuf el-Endelüsî, *el-Bahru'l-muhît*, (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1993), 6: 412.

³⁴ Ebu Zekeriyya Yahya b. Ziyad b. Abdillâh el-Absî el-Ferra, *Meani'l-Kur'ân*, (Beyrut: İlmü'l-Kütüb, 1983), 2: 249.

³⁵ İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-azîm*, 10: 217. Benzer bir açıklama için bk. Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed b. Mahmud el-Maturidi, *Tevilatü ehli's-sünne*, (Beyrut: Daru'l Kütübi'l-İlmiyye, 2005), 7: 544.

ziynetler halhal, bilezik, küpe ve kolye gibi şeylerle izah edilmiştir.³⁶ Bu tür takıların yabancı erkeklere gösterilmemesi emri doğal olarak onların takıldıkları yerlerin de kapatılmasını gerektirir. Bu ise müslüman bir bayanın, kendisine mahrem olmayan erkeklerin yanında, iki eli ve yüzü dışında tüm vücudunu örtmesi demektir.³⁷ Görünen (zahir) ziynet için giysi, sürme, yüzük, yüz ve eller tanımlamasını yapan Maverdî, gizli (batın) zinetleri ise benzer şekilde küpe, kolye, bilezik, halhal olarak ifade etmiştir.³⁸

“...Başörtülerini yakalarının üzerine indirsinler...” ifadesinde geçen “hımâr/ خمار” kelimesi aslı itibarıyla “örtü” anlamına gelmektedir. Kadın için kullanılması halinde “başörtüsü”nü ifade eder. Nitekim ayette geçen “hımâr/ خمار” kelimesi yakalara kadar baş ve boyun kısımlarını örten başörtüsü anlamındadır.³⁹ Ebu Hayyân hımar kelimesinin, kadının başına örttüğü, dikkat çekmeyen ve içeriğini göstermeyen örtü olarak tanımlandığını söylemiştir.⁴⁰

Ayette başörtüsünün üzerine salınması gereken yer olarak, elbisenin “cuyûb/ جيبوب” kısmı gösterilmektedir. “Cuyûb/ جيبوب”, “ceyb/ جيب” kelimesinin çoğulu olup “boyun yırtmacı”⁴¹ manasına gelmekte, bununla da elbisenin boynu çevreleyen yaka kısmı kast edilmektedir. Buna göre tepeden başlayarak aşağı inen başörtüsü, elbisenin yakası ile birleşecek, yakadan aşağısı da zaten elbiseyle örtülü olduğuna göre vücut baştan aşağı örtülmüş olacaktır.⁴² Bu ifadede “yaka” karşılığı verilen “ceyb” kısmını açıklarken Beğavî, başörtüsüyle çene, küpe ve gardamı da kapatacak şekilde örtünmenin kast edildiğini söylemektedir.⁴³

³⁶ Taberi, *Camiu'l-beyân*, 17: 256; Beğavî, *Meâlimü't-tenzil*, 6: 34.

³⁷ Bir kadının kendisine mahrem olmayan erkeklerin yanında yüzünün ve ellerinin dışında tüm vücudunun örtülü olması gerektiğine dair bk. Ebu'l-Kâsım Dahhâk b. Müzahim el-Hilâlî, *Tefsîru Dahhâk*, (Kahire: y.y., 1999), 2: 613; Beğavî, *Meâlimü't-tenzil*, 6: 34.

³⁸ Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habib el-Basri el-Maverdî, *en-Nüket ve'l-uyûn*, (Beyrut: Daru'l Kütübi'l-İlmiyye, 1992), 4: 91. Ayrıca bk. Zemahşerî, *Keşşâf*, 4: 289-290; Ebu Hayyân, *el-Bahru'l-muhît*, 6: 412.

³⁹ Yıldız, *İslam'da Giyim ve Tesettür*, 115.

⁴⁰ Ebu Hayyân, *el-Bahru'l-muhît*, 6: 409.

⁴¹ Ebu Hayyân, *Bahru'l-muhît*, 6: 409.

⁴² Yıldız, *İslam'da Giyim ve Tesettür*, 118

⁴³ Beğavî, *Meâlimü't-tenzil*, 6: 34.

Ferrâ da başörtüsünün nahrı/boynu ve sadrı/göğsü de örtmesi gerektiğini belirtmiştir.⁴⁴ Cahiliye döneminde kadınların başlarına örttükleri örtünün uçlarını boynun arkasından/enseden aşağıya salıverdiklerini ifade eden Maturidi, başörtüsüyle boyun ve göğüs kısmının da örtülmesi gerektiğini söylemiştir.⁴⁵

Ayette yer alan ve “**Müslüman kadınlardan**” şeklinde tercüme edilen *أَوْ نِسَائِهِنَّ* “*ev niseihinne*” ifadesinin tefsirinde Beğavî, bayanlar için göbek ile diz arasında kalan bölge haricindeki kısmın Müslüman olan kadınların yanında açılabilmesi; bununla birlikte Müslüman olmayan kadınların hükmünün yabancı erkeklerin hükmü ile aynı olduğu dolayısıyla onların yanında yüz ve ellerin dışında tüm vücudun örtülü olması gerektiğini söylemiştir.⁴⁶ Bunun yanında söz konusu ifadenin sadece Müslüman kadınları değil tüm kadınları kastettiğini tercih eden müfessirler de olmuştur.⁴⁷

“**...Yahut sahip oldukları kölelerden...**” ifadesi iki şekilde anlaşılabilir. Bir kısım ulema, kadının kölesinin ona mahrem olduğunu savunmuşlar ve buna Rasulullah’ın Hz. Fatıma’ya kölesinin yanında tıpkı mahremlerinin yanında giyindiği şekilde giyinebileceğini söylediği hadisi delil getirmişlerdir. Başka bir grup âlim ise ayetteki “köle” lafzından muradın erkek köle değil de müşrik olan kadın köleler olduğunu savunmuşlardır. Onlara göre Müslüman bir bayan, müşrik bir kadının yanında kendisine yabancı olan erkelerin yanında giyindiği gibi giyinmelidir; ancak eğer müşrik kadın o kişinin kölesi ise bu durumda ona namahrem olmayacaktır.⁴⁸

“**...Erkeklığı kalmamış hizmetçilerden...**”: Ferrâ, kendisine ruhsat verilen üç gruptan -ihtiyarlar, küçük çocuklar ve iktidarsız olanlar- bahseder. Bu kimselerin yanında kadınların giyim konusunda esnek davranabileceğini söyler.⁴⁹ Böyle bir ayrıma gitmeyen

⁴⁴ Ferra, *Meâni'l-Kur'ân*, 2: 249.

⁴⁵ Maturidi, *Tevilatü ehli's-sünne*, 7: 551.

⁴⁶ Beğavî, *Meâlimü't-Tenzil*, 6: 35.

⁴⁷ Ebu Bekir İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, 3: 385; Râzî, *Mefatihü'l-gayb*, 23: 208. Aynı şekilde bir diğer açıklama için bk. Maverdî, *en-Nüket ve'l-uyûn*, 4: 95.

⁴⁸ Bu konudaki görüşler için bk. Râzî, *Mefatihü'l-gayb*, 23: 208-209; Beğavî, *Meâlimü't-tenzil*, 6: 35; İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-azîm*, 10: 222; Maverdî, *en-Nüket ve'l-uyûn*, 4: 94.

⁴⁹ Ferra, *Meâni'l-Kur'ân*, 2: 250.

Süfyânü's-Sevrî ise, ayette ifade edilen kesimin yiyip içip ömrünü geçirmeye çalışan, kadınlara karşı artık bir ilgisi kalmamış erkekler olduğunu yazmıştır.⁵⁰ Ayette geçen “tâbiîn” kavramı, “kendisiyle yemeğini paylaştığın kimse” şeklinde de izah edilmiştir.⁵¹ Yine “ğayri üli'l-irbeti” ifadesine, “kendisi için kadınların bir önemi kalmamış, onlara ihtiyaç duymayan” anlamı verilmiştir.⁵² Genel bir değerlendirme yapan Fahreddin Râzî, ulemanın bu husustaki görüşlerini üç başlık altında toplamıştır: Bunlar ya fakirlikten dolayı insanların yemek artıklarını toplayan muhtaçlar ya ahmak kimseler ve çocuklar yahut da ihtiyarlar ile şehvî hissi olmayan erkeklerdir.⁵³

“... yahut da henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocuklardan...”: Râzî, bu ifadenin müfessirlerce iki farklı şekilde anlaşıldığını söylemiştir. Birinci görüşe göre, “kadınların avret mahallerini tasavvur edemeyen ve küçük olduğu için bunun ne demek olduğunu bilemeyen çocuklardır ki, bu İbn Kuteybe'nin görüşüdür. İkinci görüşe göre ise bu ifadeyle, “kadınlarla birleşme gücüne ve yaşına erişmemiş çocuklar” kastedilmiştir. Bu görüş ise Zeccâc ve Ferrâ'ya nispet edilmiştir. Râzî bu ifadenin, ergenlik çağına kadar bütün çocukları kapsadığını belirtmiştir.⁵⁴ Ancak Seyyid Kutub, ergenlik çağına girmediği halde her şeyin farkında olan, cinselliğin bilincine varan çocukların da bu istisna edilen grubun dışında tutulmasını gerektiğini kaydetmiştir.⁵⁵

Ayetin son kısmında, mümin kadınların yapmaması gereken bir davranış olarak altı çizilen **“...gizledikleri ziynetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar...”** ifadesindeki gizlenen ve yere vurulmaması istenen ziynetten muradın “halhal” olduğu ifade edilmektedir.⁵⁶ Ayete binaen mümin kadınlar, taktıkları halhalın sesi duyulsun diye ayaklarını yere vurarak yürümekten men

⁵⁰ Süfyânü's-Sevrî, *Tefsiru Süfyânü's-Sevrî*, 225.

⁵¹ Abdürrezzak b. Hemmam, *Tefsirü'l-Kur'an*, 2: 57; Beğavî, *Meâlimü't-tenzil*, 6: 35.

⁵² Abdürrezzak b. Hemmam, *Tefsirü'l-Kur'an*, 2: 58. Zemahşerî, *Keşşâf*, 4: 292; İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'ânî'l-azîm*, 10: 222.

⁵³ Râzî, *Tefsir-i Kebir*, 23: 209. Elmalılı ise aynı ifadeleri gruplama yapmaksızın zikretmiştir. Bk. Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6: 16.

⁵⁴ Râzî, *Mefatihü'l-gayb*, 23: 209-210.

⁵⁵ Seyyid Kutub, *fi Zilâl-il Kur'ân*, 7: 478.

⁵⁶ Ferrâ, *Meânî'l-Kur'ân*, 2: 250; Abdürrezzak b. Hemmam, *Tefsirü'l-Kur'ân*, 2: 58; Maverdi, *en-Nüket ve'l-uyûn*, 4: 96-97; Râzî, *Mefatihü'l-gayb*, 23: 210; İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'ânî'l-azîm*, 10: 224.

edilmiştir.⁵⁷ Ayetin böyle bir olay üzerinde indiğine dair bir rivayeti de sebep-i nüzulü incelerken aktarmıştık. Süfyanü's-Sevrî halhal yerine "ayaklarındaki boncuklu takı" tanımlamasını yapmıştır.⁵⁸

Muhammed Hamdi Yazır, bu ifadenin tefsirinde, mümin kadınların tesettüre uygun bir şekilde baştan ayağa örtündükten sonra, artık dışarıda yürürken de vakar ve edeplerini korumaları gerektiğini beyan etmiş; "halhal veya halhal sesi"ni gizlemek gibi bir açıklama yapmamıştır.⁵⁹ Yine günümüz müfessirlerinden Seyyid Kutub, kadının ses çıkaracak adımlarla yürümemesi gerektiğini, ayetteki bu emirlerin korunma amaçlı olduğunu, bizzat görmeden de kadınların sürdürdükleri koku, taktıkları takı vesaire hallerinden etkilenebilecek erkeklerin bulunduğunu bildirmiştir.⁶⁰

Zikrettiğimiz açıklamalar göstermektedir ki Nur suresi 31.ayet, müfessirler tarafından detaylı bir incelemeye tabi tutulmuştur. Bu kapsamda ayetin her bir lafzı üzerine çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. Ayetin doğru anlaşılabilmesi için gerekli bu izahlardan sonra şimdi de ayetin müfessirler tarafından bir bütün olarak nasıl anlaşıldığını incelemek istiyoruz.

4.3. Ayetin Tefsirlerde Ele Alınışı

Yüce Allah, insanların davranışları, sözleri, giyim-kuşamları için bir ölçü belirlemiştir. Bahsedilen bu ölçü, sadece erkek ve kadınlar arasındaki ilişkiye yönelik de değildir. Zira hem kadınların hem de erkeklerin kendi cinsleri yanında dikkat etmeleri gereken hususlar da vardır. Bunlardan biri de insanın hemcinslerinin yanında nasıl giyinmesi ve ne derece örtünmesi gerektiği ile ilgilidir. Bu bağlamda kadın ve erkeklerin hem kendi aralarında hem de karşı cinsler yanında nerelerini ve nasıl örtecekleri belirlenmiştir. Şimdide söz konusu bazı hususları ele alan Nur suresi 31. ayetin tesettürü ne şekilde ikame ettiğine dair müfessirlerin yorumları incelemek istiyoruz.

İlk dönem müfessirlerinden Ferrâ, (ö.h.207) *Meani'l-Kur'an*'ında ziynetler ve yabancı erkeklere gösterilebilecek yerler hakkında açıklamalar yaptıktan sonra başörtüsünün nasıl kullanılması gerektiğine yer

⁵⁷ Beğavî, *Meâlimü't-tenzil*, 6: 36.

⁵⁸ Süfyanü's-Sevrî, *Tefsiru Süfyanü's-Sevrî*, 225.

⁵⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6: 17.

⁶⁰ Seyyid Kutub, *fi Zilâl-il Kur'an*, 7: 478.

verir. Bu bağlamda öncelikle cahiliye döneminde kadınların başlarına örttükleri örtüyü boyunlarının arka tarafından ayaklarına sarkıtmak suretiyle kullandıklarını hatırlatmış, ardından da bu ayetin emriyle birlikte tesettürün ancak yüz ve eller haricinde vücudun tamamının örtülmesiyle gerçekleşeceğini ifade etmiştir. Ferrâ, ayette geçen “*ev nisei-hinne*” ifadesini “Müslüman kadınlardan” olarak tanımlamıştır. Yaşı oldukça ilerlemiş ihtiyarlar ve henüz idrakleri gelişmemiş (ya da buluş çağına girmemiş) küçük çocukların, ziynetlerin gösterilmemesi gereken kişilerden hariç tutulduğunu ifade eden müfessir, son olarak “...*gizledikleri ziynetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar...*” bölümündeki gizli ziyneti “halhal” olarak tefsir etmiştir.⁶¹

Ayet-i kerimedeki lafızları ayrı ayrı ele alan Taberî (ö.h.310), “...*ziynetlerini göstermesinler...*” ifadesindeki ziyneti, gizli ve görünür ziynet olarak iki başlıkta incelemiştir. Ona göre gizli ziynetten kastedilen “halhal, bilezik, küpe ve kolye” gibi şeylerdir. Açık/görünür ziyneti ise sahabeden gelen beyanlarla açıklamıştır. Açık zinet için İbn Mesud’un, “elbise/giysi (siyab ve rida)”⁶², İbn Abbas’ın ise yüz, eller, sürme, yüzük, kına, elbise olarak açıkladığını görüyoruz.⁶³

Yine erken dönem müfessirlerinden Maturidî (ö.h.323), “*Mümin kadınlara da söyle gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar...*” ifadesini, bir önceki ayette erkekler⁶⁴ için emredildiğinde konuyla ilgili rivayetleri aktararak tefsir ettiğini için 31.ayette tekrar bu konudan bahsetmemiştir. Yüce Allah’ın “...*kendiliğinden görünen kıyımları müstesna, ziynetlerini göstermesinler...*” emrine dair ziynetlerin nasıl tanımlandığını rivayetleriyle beraber aktaran Maturidî, şehevî bir his olmaksızın kadının yüzüne bakılmasının caiz olduğunu kaydetmiştir. Bununla birlikte erkeğin kadına bakması ile ilgili olarak, Hz. Peygamber’in ilk kez yahut tesadüfen veya ansızın zuhur eden bir bakışın sakıncası olmadığını ancak tekrar, ikinci kere bakmaktan korunmak gerektiğini ifade ettiği hadis-i şerifi zikretmiştir. Yine, “...*gözler de zina eder...*”⁶⁵ hadis-i şerifini hatırlatan Maturidî, konuyu uzunca açıkladıktan sonra, eller ve yüzün herkese karşı açıkta kalabileceğini vurgulamıştır. Yukarıdaki ifadeyi bir de kadının erkeğe bakması açısından

⁶¹ Ferra, *Meâni'l-Kur'ân*, 2: 249-250.

⁶² Rivayetler için bkz. Taberî, *Camîu'l-Beyân*, 17: 256-258.

⁶³ Taberî, *Camîu'l-Beyân*, 17: 256, 262-263.

⁶⁴ Aslında umum ifade etmekte olmasına rağmen, bir sonraki ayette bayanlar için ayrıca söylenmesi, en-Nûr/30.ayetin erkeklere hitabı olarak çevrilmiştir.

⁶⁵ Buhârî, “İsti'zân”, 12, “Kader”, 9; Müslim, “Kader”, 20-21.

ele alan müfessir, kadınların da ölçülü olması gerektiğinin altını çizmiştir. Ardından avret kavramına dair tanımlamalara yer veren Maturidî, amca ve dayının da ayette zikredilmese de kadının mahremlerinden olduğunu belirtmiştir. “...Başörtülerini yakalarına da indirsinler...” ifadesine yönelik olarak, bu ayet nazil olduğunda Hz. Âişe’nin sahabe hanımların giysilerinden kestikleri kalın parçalarla başörtüsü yaptıklarını haber vermiştir ki, o dönemde kadınlar, kullandıkları başörtüsüyle nahrı/boyunları ve sadrı/göğüslerini örtmüyor yalnızca başörtülerinin uçlarını enseden aşağıya doğru salıyorlardı. Maturidî bu yanlış uygulama karşısında ayette istenilenin boynu, göğsü ve kadının ön tarafını kapatacak şekilde örtünmek olduğunu beyan etmiştir. Hatta ayetin bu ifadesinden hareketle, yaka yırtmacının kadınlara ait giysilerin bir parçası olduğunu ileri sürerek ve kadın kıyafetleri giyen erkekleri ve erkek kıyafetleri giyen kadınları Allah Rasulü’nün lanetlediğini ifade eden rivayetleri aktararak, erkeklerin bu tarz yakalı kıyafet giymemesi gerektiğini vurgulamıştır.⁶⁶

Ayetlerle ilgili farklı yorumları nakleden bir tefsir kaleme alan Maverdî (ö.h.450) ise bu ayetin tefsirine, “...ziynetlerini göstermesinler...” ifadesinin açıklamasıyla başlamıştır. Ziyneti “zahir ve batın” olarak ikiye ayıran müfessir, zahir ziyneti, görülmesinin haram olmadığından dolayı örtülmesine gerek olmayan ziynet olarak tanımlamıştır. Zahir ziynet ile ilgili olarak, İbn Mesud’un “giysi”, İbn Abbas’ın “sürme ve yüzük”, Vasıl b. Ata ve diğerlerinin de “yüz ve eller” şeklinde üç farklı tanımlama yaptıklarını aktarmıştır. Müfessir, batın ziynet ile ilgili olarak da yine İbn Mesud’un küpe, kolye, bilezik ve halhal açıklamasını nakletmiş, kınanın elde olduğu takdirde zahir ziynet sayılacağını, ancak ayağa yakılması durumunda batın ziynet olacağını dolayısıyla örtülmesi gerekeceğini vurgulamıştır.⁶⁷ Devam eden sayfalarda “...başörtülerini yakalarına da indirsinler...” ifadesini tefsir eden Maverdî, başörtüsüne dair yaptığı tanımlamada başörtüsünün, uçları sırttan aşağıya sarkıtılan bir örtü değil de göğsü ve boynu da kapatan bir örtü olması gerektiğini belirtmiştir. Ardından ayetteki “...ev niseihinne...” ifa-

⁶⁶ Maturidî, *Tevilatü ehli’s-sünne*, 7: 545-548, 550.

⁶⁷ Maverdî, *en-Nüket ve’l-uyûn*, 4: 91. Kınaya dair böyle bir ayırım olmasının sebebi, kınanın ele yakılmasından maksadın “avuç içi”ne yakılmasıdır. Bu sebeple de zahir ziynet sayılmaktadır. Çünkü “el” olarak tercüme ettiğimiz lafızlar, “yed” değil de aslında “avuç içi” anlamına gelen “keff” kelimesidir. Bundan sebep, mesela yüzüğün de avuç içine değil de parmaklara takılan bir takı olması nedeniyle zahir ziynet mi batın ziynet mi olduğu tartışılmıştır. Konunun sınırları dışında kalması sebebiyle bu tartışmalara değinilmemiştir.

desini ele almış ve bu ifadenin Müslüman kadınlar yahut da tüm kadınlar olarak tefsir edildiğini aktarmıştır. “...*Sahip oldukları kölelerden...*” ifadesi ile ilgili ise üç farklı görüş aktarmıştır. Bunlardan birincisine göre, bir kadının sahip olduğu kölenin yanında babasının ve oğlunun yanında giyindiği şekilde giyinmesinde bir mahsur yoktur. İkinci görüşe göre ise köle, kadın sahibine namahrem durumundadır. Son olarak da kölenin ihtiyar olup, kadınlara ilgisi kalmamış biri olması durumunda (ayetin devamında da belirtildiği üzere) efendisi olan kadına bakabileceğini bildiren görüşü nakletmiştir.⁶⁸ Yine Maverdî, “...*Erkekliği kalmamış hizmetçilerden...*” şeklinde tercüme edilen ifadeyi sekiz başlıkta izah ederken, “...*Gizledikleri ziynetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar...*” ifadesini açıklarken de halhal sesinin duyurulması gerektiğini belirtmiştir.⁶⁹

Zemahşerî (ö.h.538) ayetin tefsirine, “...*mümin kadınlara da söyle gözlerini haramdan sakınsınlar...*” ifadesini ele alarak başlamıştır. Konuyla ilgili olarak, Hz. Peygamberin âmâ olan sahâbi İbn Ümmü Mektum’un yanında hanımlarına örtünmelerini emrettiği hadisi zikretmiş; bu çerçevede de kadınların kendilerine yabancı olan erkeklere bakmalarının haram olduğunu ancak bir örtünün arkasından (görünmeyecek şekilde) bakabileceklerini vurgulamıştır. Aynı konuyla ilgili olarak gözün korunmasının ırzın korunmasından önce zikredilmesinin sebebinin de gözün rehber/öncü olmasıyla açıklamıştır. Zemahşerî, ayette amca ve dayı hakkında bir hüküm olmayışını sorgulamış, neticede onların da bir kadın için baba ve oğul gibi mahrem olduğunu belirtmiştir. Ayetin son kısmındaki “...*gizledikleri ziynetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar...*” ifadesindeki gizli ziyneti halhal sesi olarak tefsir etmiştir.⁷⁰

Fahredden Râzî (ö.h.606) ise, söz konusu ayetin tefsirine, ayetteki emrin “müminlere” yönelik olduğunu, kâfirlerin ise öncelikle iman ile emrolduklarını vurgulayarak başlamıştır. Daha sonra “...*gözlerini haramdan sakınsınlar...*” ifadesinin tefsirine oldukça fazla yer ayıran müfessir, konuyla ilgili birkaç meseleden bahsetmiştir. Birinci mesele olarak ayetin başındaki “-min” edatının ne anlam ifade ettiği ve neden ‘ırzları korumak’ yerine ‘gözleri korumak’ ifadesi ile beraber geldiğini tartışmıştır. Bunu da, bakma işinin çok kapsamlı olduğu ve insanın bir

⁶⁸ Maverdî, *en-Nüket ve'l-uyûn*, 4: 90, 92, 94.

⁶⁹ Konunun sınırları dışına çıkmamak adına yukarıda değinilmeyen bu sekiz madde ve ayrıntıları için bk. Maverdî, *en-Nüket ve'l-uyûn*, 4: 95-96.

⁷⁰ Zemahşerî, *Keşşâf*, 4: 289, 293.

şeye bakmadığı takdirde o işten alıkonacağını belirterek açıklamaya çalışmıştır. İkinci mesele ise avret mahalleri ile alakalıdır. Râzî, avret mahallerinin dört çeşit olduğunu söylemiş ve her birini uzun uzun açıklamıştır. Çalışmanın sınırlarını aşmayacak şekilde burada bu dört madde üzerinde kısaca durmak istiyoruz. Erkeğin erkeğe karşı avreti hususunda, (fitne endişesi yoksa) bir erkeğin diğer bir erkeğin göbeği ile diz kapağı arası dışında tüm vücuduna bakabileceğini belirten müfessir, göbek ile diz kapağının avret olmadığını ancak Ebu Hanife'ye göre avret olduğunu, İmam Malik'e göre ise uyulğun avret olmadığını ifade etmiştir. Kadının kadına karşı avreti ise, (fitne endişesi bulunmadığı sürece) erkeğin erkeğe karşı olan avreti gibidir. Yani göbeği ile diz kapağı arası hariç, bir kadın başka bir kadının bedenine bakması caizdir. Kadının erkeğe karşı avretine dair meselede Râzî, öncelikle kadının konumuna dikkat çeker. Kadın hürse ve o erkek için ayette sözü edilen yakınlardan biri değilse, bu durumda kadının elleri⁷¹ ve yüzü haricinde tüm vücudu erkek için avrettir. Kadının cariye olması hususunda ise ulema ihtilaf etmiştir. Alimlerin bir kısmı bu durumda göbek ve diz kapağı arasının avret olduğunu söylerken diğer bir kısmı ise cariyenin avret mahallinin, işini yaptığı esnada görünmeyen yerleri olduğunu söylemişlerdir.⁷² Kadının, erkeğin mahremi olması durumunda, avret mahalli göbeği ile diz kapağı arası olacağını belirten müfessir son olarak da kadının erkeğin hanımı olması konusuna değinmiş ve bu durumda erkeğin kadının avret mahalli dahil tüm bedenine bakmasının caiz olduğunu ifade etmiştir. Erkeğin kadına karşı avret mahalli ise yine göbek ve diz kapağı arasındır. Fakat o kadın hanımı olursa bu durumda, tüm bedenine bakması caizdir.

Fahreddin Râzî, ayetteki “...kendiliğinden görünen yerler müstesna, ziynetlerini göstermesinler...” ifadesinin tefsirini de birkaç madde halinde açıklamıştır. İlk olarak “ziynet” kavramının Allah'ın yarattığı güzel şeyler anlamına gelmekte birlikte (yaratılıştan gelen/hilkî ziynet); elbise, takı gibi anlamları da içerdiğini belirtmiştir. Müfessir ikinci olarak, “...kendiliğinden görünen yerler...” bölümüne dair açıklamalar yapmıştır. Ayette bahsedilen ziynetin yaratılıştan gelen ziynet olduğu görüşünde olan ulemaya göre, kendiliğinden görünen yerler eller ve yüzdür. Râzî burada konuya ilaveten, “ayakların” avret olduğunu; kadının sesinin ise avret olmadığını beyan etmiştir. Ayetteki ziynetten

⁷¹ Râzî'nin “el”den kastı, avuç içi değil; bileğe kadar üst kısmıyla beraber elin tamamıdır.

⁷² Râzî, *Mefatihul-gayb*, 23: 205.

muradın sonradan edinilen zinet/takılan süs eşyaları olduğunu savunan âlimlere göre ise, pudra, kına, yüzük, elbise gibi ziynetlere bakmak caizdir. Râzî, söz konusu hükümlerin cariyelere değil hür kadınlara yönelik olduğu hususunda ulemanın ittifak ettiğini söylemektedir. “...Başörtülerini yakalarına da indirsinler...” ifadesine gelince, burada Râzî, “hımar” kelimesini başörtüsü olarak tanımlayarak tefsirine başlamıştır. Daha sonra cahiliye dönemi kadınlarının başörtülerinin uçlarını arkalarına sarkıttıklarını ifade etmiş; oysa başörtüsünün boynu ve gerdani da kapatması gerektiğini bildirmiştir.

Öte yandan kadınların mahremi sayılan on iki müstesna grubu tefsir ederken Râzî, kişinin mahremi olan bir kadına cariye olarak malik olması durumunda onun karnına ve sırtına bakabileceğini ifade eder. Keza amca ve dayının da kadının mahremlerinden olduklarını ancak onların oğullarının namahrem olduğunu belirtir. Daha sonra ise “...ev niseihinne...” ifadesi için ulemanın iki farklı görüş ileri sürdüğünü kaydeden müfessir, ilk görüşe göre bundan maksadın Müslüman kadınlar olduğunu beyan etmiştir. Böyle düşünen ulemanın dikkate aldığı delil ise diğer müfessirlerin de kaydettiği gibi, Hz. Ömer’in Ebu Ubeyde’ye yazdığı mektupla, Ehl-i Kitap kadınlarının Müslüman kadınların girdiği hamamlara girmelerini yasakladığı emridir. İkinci görüşe göre bundan kast edilenin tüm kadınlardır ki Râzî, kendisinin de bu görüşte olduğunu ifade etmiştir. Tefsirine, “...yahut sahip oldukları kölelerden...” ifadesini ele alarak devam eden Fahreddin Râzî, bu bölümde birçok müfessirden farklı bir yaklaşım ortaya koymuştur. Buna göre, ilgili ifade ile erkek köle değil de kadın köle yani cariyelerin kast edildiğini belirtmiş, bu görüşünü de uzun açıklamalarla desteklemiştir.⁷³

İbn Kesîr (ö.h.774) ayetin tefsirine, Allah’ın tesettür emriyle mümin kadınların cahiliye kadınlarından ve müşrik kadınlardan ayrıldığını belirten açıklama ve ayetin sebab-i nüzul rivayetini zikrederek başlamıştır. Ayetin ilk emri olan “Mümin kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar...” ifadesini tefsir ederken, konuyla ilgili rivayet ve görüşleri iki grupta mütalaa etmiştir. Bir kısım ulema, Allah Rasulü’nün âmâ olan sahâbi İbn Ümmi Mektum’un yanında hanımlarına örtünmelerini emrettiği hadise dayanarak, şehvet duygusu ile bir bakış olsun olmasın hanımların erkeklere bakmaması, gözlerini sakınması gerektiğini savunmuştur. Diğer görüşteki ulema da yine Hz. Peygamber’in bir bayram günü Habeşli bir grubun sergiledikleri oyunlarını, Hz. Âişe ile beraber oyun bitesiyeye kadar izlediklerini haber veren hadis-

⁷³ Açıklamalar için bk. Râzî, *Mefatihü’l-gayb*, 23: 203-210.

i şerifi delil göstererek kadınların, şehvet duygusu olmaksızın erkeklere bakabileceğini belirtmiş; “gözlerini haramdan sakınsınlar” ifadesini “şehvetle bakmaktan sakınsınlar” olarak tefsir etmişlerdir. İbn Kesîr, “...kendiliğinden görünen yerler müstesna, ziynetlerini göstermesinler...” ifadesini açıklarken İbn Mesud ve İbn Abbas kanalıyla gelen iki farklı yorum kaydetmiştir. Kendiliğinden görünen yerleri “eller, yüz ve yüzük” olarak tefsir eden bazı müfessirleri zikrederek çoğunluğa göre bu görüşün meşhur olduğunu belirtmiş ve kendisi de ayette kast edilen anlamın bu yönde olma ihtimalini yüksek bulmuştur. “Ziynetlerini göstermesinler” ifadesini tekrar ele alan İbn Kesîr, burada ziyneti küpe, bilezik, halhal, kolye, yüzük olarak açıklayan rivayetleri de eklemiştir. Ardından ayetin, “...başörtülerini yakalarının üzerine salsınlar...” kısmını tefsire yönelmiş, bu bağlamda Cilbâb ayetine⁷⁴ atıf yapmış ve Hz. Âişe’den gelen, ilk muhacir kadınları övdüğü, bu ayet geldiğinde onların kumaşlarının en korunaklı yerlerinden kesip başlarına örttüğü rivayetini hatırlatmıştır. Konuya devamla ayetin son bölümündeki, “...gizledikleri ziynetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmazınlar...” emrini irdeleyen İbn Kesîr, gizli ziynetin halhal olduğunu, cahiliye kadınlarının yolda yürürken halhallarını belli etmek amacıyla ayaklarını yere vurduğunu ve mümin kadınlar için bu davranışın yasaklandığını ifade etmiştir.⁷⁵

Nur suresi 31.ayet, bir ahkam ayeti olması münasebetiyle konunun nasıl ve hangi boyutlarıyla ele alındığını görmek için bazı ahkam tefsirlerine de müracaat etmek istiyoruz. Örneğin Ebu Bekir İbnü’l-Arabî (ö.h.543) *Ahkamu’l-Kur’an* isimli tefsirinde, ayeti sekiz bölüm halinde ele almıştır. Birinci bölümde, bir önceki ayet olan Nur 30.ayette “Mümin erkeklere söyle gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar...” ifadesindeki emrin aslında herkes için genel bir emir olduğunu, 31.ayette bayanlar için aynı emrin tekrar vurgulanmasının te’kid amacı taşıdığını belirtmiştir. İkinci bölümü “...gözlerini haramdan sakınsınlar...” emrinin tefsirine ayıran İbnü’l-Arabî, kendisine mahrem olmayan birine bakmayı zina olarak isimlendirmiştir. Buna delil olarak Ebu Hureyre’den rivayetle “...gözler de zina eder; gözün zinası da bakmaktır...”⁷⁶ hadisi ile önceki başlıklarda bahsi geçen Hz. Peygamberin

⁷⁴ “Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve müminlerin kadınlarına (bir ihtiyaç için dışarı çıktıkları zaman) dış örtülerini üstlerine almalarını söyle. Onların tanınması ve incitilmemesi için en elverişli olan budur. Allah bağışlayandır, esirgeyendir.” (el-Ahzâb 33/59).

⁷⁵ İbn Kesîr, *Tefsiru’l-Kur’ani’l-azîm*, 10: 216-218, 225.

⁷⁶ Buhari, “İsti’zan”, 12, “Kader”, 9; Müslim, “Kader”, 20-21.

âmâ olan sahâbi İbn Ümmü Mektum'un yanında hanımlarına örtünmelerini emrettiği hadisi göstermiştir. Üçüncü bölüm "...kendiliğinden görünen yerler müstesna, ziynetlerini göstermesinler..." emriyle ilgilidir. Müfessir, ziyneti, "yaratılıştan gelen ve sonradan edinilen" ziynet olarak iki kısma ayırmıştır. Yaratılıştan gelen ziynetin "yüz" olduğunu; sonradan edinilen ziynetin ise giysi, takı, kına, sürme olduğunu ifade etmiştir.

İbnü'l-Arabî dördüncü bölümde ayetteki, "...kendiliğinden görünen yerler müstesna..." ifadesini açıklamıştır. İfadenin tefsirine dair rivayetleri üçe ayıran İbnü'l-Arabî, ilk grupta giysiyi, ikinci grupta sürme ve yüzüğü, üçüncü grupta da yüz ve elleri zikretmiştir. Kendisi de zahir ziynetin namazda da açıkta bırakılan yüz ve eller olduğunu beyan etmiştir. "...Başörtülerini yakalarına da indirsinler..." anlamına gelen ifadenin tefsirinden oluşan beşinci bölümde ise, Hz. Âişe'nin ilk muhacir kadınlardan övgüyle bahseden; onların bu ayet nazil olduktan sonra kumaşların en kalın/korunaklı yerlerini kesip başörtüsü yaptıklarını haber veren sözleri yer almaktadır. Ardından da başörtüsünün sadece saç değil vücudun ön tarafını, çene ve göğsü de örtmesiyle tesettürün gerçekleşeceğini beyan etmiştir. Yanlarında ziynetlerin açığa çıkarılmasının haram olmadığı on iki istisna kişi/kişileri açıkladığı altıncı bölümün ardından, yedinci bölümde, "...veya sahip oldukları kölelerden..." ifadesiyle ilgili kısa bir açıklamaya yer vermiştir. Ebu Bekir İbnü'l-Arabî son bölümde ise, "...gizledikleri ziynetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar..." ifadesini tefsir etmiştir. Kadının, sevincinden ayağını yere vurmasıyla çıkan halhal sesini erkeklere duyurmasının mekruh olduğunu; erkeklerin dikkat çekmek için halhalın sesini duyurmasının ise haram olduğunu belirtmiştir.⁷⁷

Ayetin tefsirine "*Mümin kadınlara da söyle...*" ifadesini açıklayarak başlayan Kurtubî (ö.h.671), bir önceki ayette (Nur 24/30) aynı hitabın kadın-erkek herkesi kapsadığını, bu ayetteki hitabın ise tekid amaçlı olduğunu söylemiştir. Konunun devamında, ayet-i kerimede gözlerin haramdan sakınılmasının ırzların korunmasından önce zikredilmesinin sebebini de gözün kalbin rehberi olmasıyla izah etmiş ve konuyla ilgili geniş açıklamalarda bulunmuştur. Daha sonra Allah Teâlâ'nın kadınlara bazı kişiler müstesna kimseye zinetlerini göstermelerini emrini ele alan Kurtubî, öncelikle ziynetin tanımlamalarına dair rivayetleri aktarmıştır. Kurtubî, "kendiliğinden görünen ziynet"i, yüz ve eller olarak tefsir etmiş, namaz ve hac ibadetinde de hanımların yüz

⁷⁷ Ayrıntılı bilgi için bk. Ebu Bekir İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, 3: 379-389.

ve ellerini açıkta bıraktıklarını sözlerine eklemiş, Hz. Peygamberin, Esmâ bint Ebî Bekir'in üzerindeki ince elbiseyi gördüğünde ona ergenlik çağına giren bir kızın elleri ve yüzünü işaret ederek bunlar dışında vücudunun tamamının kapalı olmasını söylediği hadis-i şerifi de konuya delil getirmiştir.

Ziynet için tıpkı İbnü'l-Arabî gibi bir gruplama yapan Kurtubî, doğuştan gelen ziyneti yüz; sonradan edinilen ziyneti de giysi, takı, sürme, kına olarak açıklamıştır. Müfessir, "...başörtülerini yakalarının üzerine indirsinler..." ifadesini açıklarken, bu ayetin nazil olduğu ortamdan ve nazil olma sebebinden bahsetmiştir. Zira o dönemde kadınlar başlarını kapattıkları zaman, örtülerinin ucunu sırtlarından aşağıya sarkıtıyorlar; dolayısıyla boyun, çene ve kulakları örtülmüş olmuyordu. Allah Teâlâ başörtülerini yakalarına indirmeleri emretmiştir çünkü tesettür ancak açıkta bıraktıkları yerlerin kapanmasıyla gerçekleşecektir. Kurtubî, Hz. Âişe'den gelen ilk muhacir kadınlarının bu ayet nazil olunca, kumaşlarının en korunaklı yerleriyle örtündüklerini haber veren rivayeti de konuya eklemiştir.⁷⁸

Son dönem müfessirlerinden Elmalılı (ö.1942) ayetin tefsirine, "*Mümin kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar...*" ifadesini ele alarak başlamıştır. Bu bağlamda mümin kadınların da mahremeleri olmayan erkeklere bakmamaları gerektiğini, zira bakma eyleminin zinanın habercisi olduğunu ifade etmiştir. "*...Kendiliğinden görünen yerler müstesna, ziynetlerini göstermesinler...*" ifadesindeki "ziynet" kavramı üzerinde de duran Elmalılı, âlimlerin bir kısmının ziynetin Allah'ın kadınlarda doğuştan var ettiği güzellikler olarak; bir kısmının ise takı ve süs eşyası şeklinde anlamlandırıldığını beyan etmiştir. Kendisi ise ziynet için her iki anlamın da kullanılabileceğini belirtmiştir. "*...Kendiliğinden görünen kısımları müstesna...*" ifadesindeki maksadın eller, yüz ve örtünün/dış kıyafetin dış/görünen kısmı olduğunu söyleyen Elmalılı, konuya delil olarak ise daha önce geçen Hz. Peygamber'in Hz. Esmâ'ya söylediği sözleri zikretmiştir.⁷⁹

Ayette buyrulan "*...başörtülerini yakalarının üzerine salsınlar...*" emrini, başlarını, saçlarını, kulaklarını, boyunlarını, gerdanlarını, göğüslerini açık tutmayıp sımsıkı örtmek ve bu emri yerine getirebilecek

⁷⁸ Kurtubî, *el-Cami' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, 15: 209-215.

⁷⁹ Hz. Peygamber Esmâ'ya, bir kadının buluğ çağına gelince ellerini ve yüzünü kendisine namahrem olan erkeklere göstermesinin caiz olmadığını söylemiştir. Bk. Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6: 14.

başörtüsü kullanmak şeklinde tefsir eden müfessir, cahiliye kadınlarının başörtüsünü enseden bağlayıp arkaya salmak suretiyle yakalarının ve gerdanlarının açıkta kalmasını zikretmiş ardından da günümüzde bazı kesimlerce medenilik sayılan bu açık saçıklığı eleştirmiştir. Daha sonra, ayette ziynetlerin gösterilebileceği on iki istisna kesim ile ilgili olarak şu açıklamaları yapmıştır: “Kocaları için hanımlarının tüm vücutlarına bakmak helaldir. Sözü edilen mahremlere yüz, eller, ayaklar, iş ve hizmet sırasında açılan baş, saç, kulaklar, boyun, kollar ve gerdanlar gösterilebilir. Kadının kadına karşı ve erkeğin erkeğe karşı avreti göbük ve diz kapağı arasındadır. Erkeklerden kadınlara ihtiyacı kalmamış olanların fitne düşünölmeksizin bir kadına bakmaları, mahremlerinin bakmasına benzer. Çocuklar, mükellef olmadıkları için yine kadının mahremleri gibidir. Bu örtünme emri, esir cariyeler hakkında değil, Müslöman hür kadınlar hakkındadır.”⁸⁰ “...Gizledikleri ziynetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar...” ifadesine gelince, Elmalılı burada diğer müfessirlerden farklı olarak “halhal” a değinmemiştir. Bu ifadeyi, bir kadının baştan ayağa örtündükten sonra, yürürken de edep ve vakarını koruması gerektiği şeklinde açıklamıştır. Ayette son olarak emredilen “...Ey müminler! Hep birlikte Allah’a tövbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz!” ifadesine ise, cahiliyet izleri olan kusur ve hatalardan tövbe edilmesi gerektiği şeklinde bir anlam vermiştir.⁸¹

Yakın dönem müfessirlerinden Seyyid Kutub (ö.1966), “Mümin kadınlara da söyle gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar...” ifadesini kelime tahliline girmeden tefsir etmiş ve bu ifadeden, kadınların erkeklere, onları baştan çıkaracak anlamlı bakışlarla bakmamaları gerektiği sonucunu çıkarmıştır. Ayetin devamındaki, “kendiliğinden görünen yerler müstesna, ziynetlerini göstermesinler” ifadesini ele alan Kutub, öncelikle kadının fitratında var olan süslenme isteğine vurgu yapmış, ardından da İslam’ın kadındaki yaratılıştan gelen bu isteğe karşı çıkmadığını sadece bu isteği kontrol altına aldığını; eşinin ve kendisine şehevî duygularla yaklaşmayacak bazı yakınlarının yanında belli ölçülerde bu isteği uygulamasına olanak verdiğini belirtmiştir. Müfessir, ayetteki bir diğer emir olan “...başörtülerinin uçlarını yaka altlarına kadar sarkıtsınlar...” ifadesindeki “ceyb” kelimesini, “elbisenin göğüs kısmındaki açıklık” ve “hımar” kelimesini de “baş, boyun ve göğüs örtüsü” olarak açıklamış, ardından da kadınların erkekler için baştan çıkarıcı ve uyarıcı yerlerini örtmelerini, kasıtsız ve ani ba-

⁸⁰ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, 6: 16.

⁸¹ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, 6: 15-17.

kışlardan bile korunmaları gerektiğini sözlerine eklemiştir. Kutub, te-
settürün önemini ifade etmek için de Hz. Âişe'den gelen şu rivayetleri
zikretmiştir:

“Allah ilk hicret eden kadınlara rahmet etsin. –Başörtülerinin uç-
larını yaka altlarına kadar sarkıtsınlar- ayeti inince, elbiselerini parça-
layıp onunla örtündüler.”

“Kureyş kadınlarının üstünlüğü inkâr edilemez ama Allah'a andol-
sun ki, ensar kadınlarından daha iyi Allah'ın kitabını tasdik edene, in-
dirilen hükümlere daha iyi inanana rastlamadım. Nur suresindeki –ba-
şörtülerinin uçlarını yaka altlarına kadar sarkıtsınlar- ayeti inince ko-
caları yanlarına dönüp Yüce Allah'ın indirdiği ayeti okudular. Her koca
karısına, kızına, kardeşine ve yakınlarına bu ayeti okuyordu. Onlardan
hiçbiri, Allah'ın kitabında indirdiği ayetleri tasdik etmek ve imanını
vurgulamak için giysi/elbisesini başına sarmadan yerinden kalkmadı.
Sanki başlarında bir karga varmış gibi örtünerek Hz. Peygamberin ar-
kasında yer aldılar.”⁸²

Seyyid Kutub, İslam'ın, insanın güzellik anlayışını bedensel çıplak-
lığı içeren hayvansal güzellikten; hayâ duygusunu içeren yüce ve temiz
bir güzelliğe yönlendirdiğini belirtmiştir.⁸³

Yukarıda zikrettiğimiz müfessirlerin değerlendirmelerini göz
önünde bulundurarak, Nur suresi 31. ayetin mümin kadına ilk emrinin,
gözün haramdan sakınması olduğunu söyleyebiliriz. Eserlerine başvur-
duğumuz hemen hemen bütün müfessirler bu konu üzerinde önemle
durmuş ve bakmanın zinanın habercisi olduğu yönünde açıklamalar
yapmışlardır. Ayetin hemen devamında ırzların korunması emredil-
mektedir ki, bu da bakışların korunmaması durumunun sonuç olarak
nelere sebep olabileceğini göstermektedir.

Ayette korunması emredilen bir diğer husus ise, Allah Teâlâ'nın
kadınlara has kıldığı ziynetlerdir. Söz konusu ziynet, hem kadının ya-
ratılışında ona verilen güzellik hem de bu güzelliğini daha da öne çıkar-
ran süs eşyaları anlamına gelmektedir. Ancak burada kendiliğinden gö-
rülenler istisna edilmiştir. Zira anlamlı bakışlar nasıl karşı tarafta bir
ilgi ve arzu uyandırabilirse, ziynet olarak nitelenen yerlerin görünür
halde bulunması da bunu gören yabancı kimseler için aynı şekilde bir

⁸² Seyyid Kutub, *fi Zilâli'l-Kur'ân*, 7: 476-477.

⁸³ Kutub'un ayetle ilgili yorumları için bk. Seyyid Kutub, *fi Zilâli'l-Kur'ân*, 7: 476-477.

ilgi ve arzu uyandırabilir. Bu sebeple mümin bir kadın, mahremi olmayan kimselerin yanında ziynetini muhafaza etmelidir.

Ayet-i kerimede ziynetlerin yabancılardan korunması hususunu tamamlayan bir başka emir ise, başı örten örtünün kullanımı hakkındadır. Cahiliye dönemi kadınlarının, başörtülerinin uçlarını enseden aşağıya saldıklarını, böylelikle kulaklar, boyun, gerdan gibi elbise ile kapanmamış yerlerinin, başı örten örtüyle de kapanmadığını söylemek mümkündür. Yüce Allah başörtüsünün bu tür kullanım tarzına müdahale etmiş ve başı örten örtünün, baş ile birlikte saçlar, kulaklar, boyun ve gerdanı da örtmesi gerektiğini bildirmiştir. Ayrıca bu örtünün, bakan insanların zihninde içindeki ziynetlere dair bir fikir oluşturmaya-cak şekilde korunaklı olması gerekmektedir.

Söz konusu ayet-i kerimede Cenab-ı Hak, mümin kadından, kendisine mahrem olmayan kişiler ile ölçülü bir iletişim kurmasını istemektedir. Bununla birlikte ayette, kadının örtünme hususunda yanlarında daha rahat davranabileceği kimseler de sıralanmıştır. Bunlardan kadının eşi hariç diğer on bir istisna kesimi tek tek irdeleyen müfessirler, bu bağlamda kadın ve erkeklerin kendi aralarında ve birbirlerine karşı avret durumlarını da açıklamışlardır.

Ayetin son bölümünde tekrar ziynetten söz edilmektedir. Bu kez, ziynetin gizlenmesi vesilesiyle davranışlarda edep ve vakarı korumak arasındaki bağ vurgulanmaktadır. Ziynet, örtü ile gizlenmekle birlikte onun varlığını haber veren tutum ve davranışlar da yasaklanmıştır. Yürümek gibi insanın toplum içerisinde sergilediği en basit ve sıradan bir hareketin bile dikkate değer olduğunu; bu yüzden bakışları üzerine çekecek, şehvi duygu ve hislerin oluşmasına sebep olacak bir yürüyüşün yasaklandığını görüyoruz. Buradan hareketle, ayetin yürüyüş üzerinden koyduğu takva ölçüsü, diğer hal, hareket ve davranışlar için de geçerlidir diyebiliriz.

Sonuç

Tarih boyunca bütün toplumlarda bir şekilde zuhur eden örtünme, içinde yaşanan zamanın şartlarına, coğrafi konuma, toplumun sosyo-ekonomik yapısına, adet ve geleneklerine göre şekillenmiştir. İnsanın fitratında var olan örtünme isteği, bazı toplumlarda dinî bir emir bazı toplumlarda ise hukukî veya örfî bir durum olarak kabul edilmiştir.

Görünen o ki Allah Teâlâ, tesettürün ikamesi için ilk önce gözlerin haramdan korunmasını emretmiştir. Çünkü göz neye meylederse, gönül de onun arkasından gidecektir. Öyle ki bazen gözler, sözlerden daha çok ve etkili şeyler anlatabilir. Dolayısıyla kişinin kendini muhafaza etmesinin yolu bakışlarını kontrol altında tutmasından geçer. Cenab-ı Hak tesettürü sosyal hayata yerleştirirken, insana önce gözünü muhafaza etmek suretiyle bir oto-kontrol mekanizması kazandırmaktadır.

Tesettürün ikinci basamağını ise, kadın ve erkeklerin hem kendi içlerinde hem de karşılıklı olarak kuracakları ilişkilerinin düzenlenmesi oluşturmaktadır. Bu ilişkiler ise, fiziksel özellikler üzerinden değil, takva bilincine sahip birer mümin kimlik üzerinden kurulmalıdır. Bu bağlamda örtünün artık adetten, alışkanlıktan, sıradanlıktan çıkarılıp bilinç, edep ve hayânın simgesi haline dönüşmesi gerekir. Yüce Allah'ın kadına mahsus kıldığı ziynetler, yabancı bakışlardan korunarak yine kadına ve kendi eşine mahsus kalmalıdır. Bu yüzden başörtüsü başla birlikte, boynu ve gerdanı da içini göstermeyecek, buraların açık halinden daha çok merak uyandırmasına sebep olmayacak şekilde örtülmelidir.

İnananlarını “mümin” olarak isimlendiren İslam, bireysel ve toplumsal hayatta bir “mümin kimliği” oluşturmuş ve buna binaen “mümin bir hayat tarzı” öğretmiştir. Vahiy, nazil olduğu toplumdaki örtünme modeline müdahale ederek örtünmeyi bir adet olmanın ötesine taşıyıp onun yerine; bir kimlik, bir hayat görüşü, bir yaşam tarzı olarak “tesettür”ü ikame etmiştir. Kendisini “mümin” olarak tanımlayan bir insan için de “tesettür”, sadece örtünme değil; ait olunan kimliğin farkındalığını gösteren bir bilinç hali ve bir hayat tarzıdır.

Kaynakça

- Abdürrezzak b. Hemmâm. *Tefsîrü'l-Kur'ân*. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1989.
- Apaydın, Yunus, “Tesettür”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. XL, ss. 538-543, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.
- Ateş, Süleyman. “Örtünme”. *Kur'an Mesajı İlmi Araştırmalar Dergisi*, S.10-11-12, 1998, ss. 14-26.
- Beğavî. *Meâlimü't-tenzîl*, Riyad: Dârı Tayyibe, 1409.
- Buharî, Muhammed b. İsmail. *el-Câmiu's-sahîh*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

- Çakan, İsmail Lütfi. “Sünnette Giyim-Kuşam ve Örtünme”. (*İslam’da Kılık-Kıyafet ve Örtünme* Kitabının içinde bölüm), İstanbul: Ensar Yayınları, 1991.
- Dahhâk b. Müzâhim el-Hilâlî el-Horasânî el-Belhî. *Tefsîru Dahhâk*. Kahire: 1999.
- Ebû Bekir İbnü’l-Arabî. *Ahkâmu’l-Kur’ân*. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2003.
- Ebû Hayyân. *Bahru’l-muhît*. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1993.
- Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır. *Hak Dini Kur’an Dili*. İstanbul: Azim Dağıtım, trs.
- Fahreddin Râzî. *Mefâtihu’l-gayb*. Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1981.
- Ferrâ. *Meâni’l-Kur’an*. Beyrut: İlmu’l-Kütüb, 1983.
- Görmez, Mehmet. “İlahi Dinlere Göre Başörtüsü”. *İslâmiyât*, IV, S. 2, 2001, ss. 19-33.
- İbn Kesir, Ebu’l Fidâ İsmail. *Tefsîru’l-Kur’âni’l-azîm*. Kahire: yayımcı yok, 2000.
- Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Kur’an-ı Kerim Meali*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2009.
- Kurtubi. *el-Câmi li ahkâmi’l-Kur’an*. Beyrut: y.y., 2006.
- Kutub, Seyyid. *fi Zilâl’il-Kur’ân*. Çeviren: Salih Uçan ve diğerleri, İstanbul: Dünya Yayınları, 1991.
- Mâturîdî. *Tevilâtü ehli’s-sünne*. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2005.
- Mâverdi. *en-Nüketü ve’l-uyun*. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1992.
- Meriç, Ümit. “Sosyolojik Açından Kılık Kıyafet ve İslam’da Örtünme”. (*İslam’da Kılık-Kıyafet ve Örtünme* Kitabının içinde bölüm), İstanbul: Ensar Yayınları, 1991, ss. 29-37.
- Müslim, Ebu’l-Huseyn b. Haccâc. *Sahihu Muslim*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Öğmüş, Harun. *Cahiliyye Döneminde Araplar*. İstanbul: İz Yayınları, 2013.
- Savaş, Rıza. *Hız Muhammed (sav) Devrinde Kadın*. İzmir: Ravza Yayınları, 1991.
- Süfyanü’s-Sevrî. *Tefsîru Süfyânü’s-Sevrî*. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1983.
- Suyûtî, Ebu’l-Fazl Celalüddin Abdurrahman b. Muhammed. *Lübâbü’n-nükûl fi esbâbi’n-nüzûl*. Lübnan: Müessesetü’l-Kütübi’s-Segafiyye, 2002.
- Şekerci, Hülya. *Kur’an-Hayat Ekseninde Mümin Kadın*. İstanbul: Ekin Yayınları, 2015.

NUR SURESİ 31. AYETİN TESETTÜR BAĞLAMINDA İNCELENMESİ /
THE EXAMINATION OF NUR SURAH 31. VERSE IN CONTEXT OF THE
COVERING

- Taberî. *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. Y.y.y.: y.y., 2001.
- Tez, Zeki. *Tekstil ve Giyim Kuşamın Kültürel Tarihi*. İstanbul: Doruk Yayınları, 2009.
- Yıldız, İsmail. *İslam'da Giyim ve Tesettür*. İstanbul: Çıra Yayınları, 2014.
- Yılmaz, Bedriye. *Kur'an Yorum Tarihinde Nur Suresi 31. Ayet ile Ahzâb Suresi 32-33. Ve 53. Ve 59. Ayetlerin İncelenmesi*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.
- Yüksek, Ahmet. *Bütün Yönleriyle Tesettür Yeniden İslâmî Örtü*. İstanbul: Ravza, 2014.
- Zemahşerî, Mahmud b. Ömer b. Muhammed. *Tefsiru'l-keşşâf an-hakâiki gavâmidî't-tenzîl ve uyûni'l-ekâvîl fi-vücûhi't-Te'vîl*. Riyad: y.y., 1998.

FATİH TOK - MERVE MÜFTÜOĞLU